

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINING MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr.
2026-yil, mart.*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeveva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanov Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

XODIMLARNING EMOTSIONAL INTELLEKTI, KORPORATIV MADANIYAT VA MEHNAT UNUMDORLIGI O'RTASIDAGI UZVIY BOG'LIQLIKNI CHUQUR TAHLIL QILISH.....	8
Shoabdurashidova Mahina Jaxongir qizi, Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ESG TAMOYILLARI INTEGRATSIYASI ORQALI KORXONALAR BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH.....	15
Jolg'ashova Nozima Mansurovna, T.D. Mamatkulov	
АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	21
Давлетова Адиля Азатбаевна, Сапаев Дилшод Хушнудович	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHI IQTISODIY O'SISHNING OMILI.....	27
Jumaniyazov Rashid Azamatovich, Ismailov Baxit Abdireymovich	
“LOKOMOTIV” MEHMONXONASI ZAMONAVIY SHAROITLARDI XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	31
Masharipov O'rolbek Ozod o'g'li, Khodjaeva Nodiraxon Abdurashidovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ TIZIMINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	36
Boybosinova Shaxlo Meles qizi, Ostonsv Muhridin Bahriddin o'g'li	
AUDITORLIK TEKSHIRUVI JARAYONIDA AUDITORLIK DALILLARINI TO'PLASH VA BAHOLASH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH.....	44
Qodirjonov Dilshodjon Qosimjon o'g'li, Xolmirzayev Ulug'bek	
BUXGALTERIYA HISOBINI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA MOLIVAVIY NAZORAT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	49
Igamberdieva Kunduz Ergashevna, O'razova Marjona Valiboy qizi	
ВЛИЯНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ.....	55
Камилова Наргиза Абдукаxоровна, Давронов Дониёрбек Заррухович	
ANALYSIS OF OUR COUNTRY'S POSSIBILITIES FOR ACCESS TO THE SEA THROUGH THE KABUL CORRIDOR.....	61
Khuzhamov Babur, Khudoyberdiev Diyorbek, Jumaboev Bekzod	
O'ZBEKISTONDA ESK.UZ TIZIMINI JORIY ETISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA ISTIQBOLLARI	69
M.J.Nurmetova, Baxtyorov Ahadbek Doniyor o'g'li	
O'ZBEKISTONDA KRIPTOVALYUTALARNING JORIY FOYDALANISHINI TAHLIL QILISH.....	77
Qobilova N. Q., Normurodiv X. E.	
MOLIVAVIY RISKLAR VA ULARNI XALQARO MIQYOSDA BOSHQARISH USULLARI.....	83
Toirov Bobur G'ofir o'g'li, F.U.Umarov	
SUN'IY INTELEKTNING INSON ONGIGA VA DAVLAT KORXONALARINI RAQAMLASHTIRISHGA TA'SIRI.....	90
Uskanboyev Temurbek Ismoil o'g'li, F.U.Umarov	
IQTISODIYOT TARMOQLARI YUKLARINI TASHISHNI TASHKIL ETISH.....	97
Ne'matov Husniddin Alijon o'g'li, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	

TARIXIY OBIDALAR ASOSIDA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH.....	102
Boltaboyeva Maqsuda Matjonboy qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA INTERNET VA IJTIMOYIY TARMOQLARNING ROLI.....	105
Abdumutalova Shahzoda Yodgorjon qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	
ФИНАНСИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ ЗА СЧЕТ ИНВЕСТИЦИОННЫХ И ПАЕВЫХ ФОНДОВ	109
Дилшод Насиров, Сухроб Хайитов, Самира Каримова	
КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК УСЛОВИЕ ОСМЫСЛЕННОГО РАЗГОВОРА ОБ ЭКОНОМИКЕ	115
Зайналов Ж. Р., Абдумажидов Ш. Ш.	
ГОСУДАРСТВЕННЫЕ РАСХОДЫ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАНЫ.....	119
Юсупов Азаматжон Икромович, Ишонкулова Феруза Асатовна	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В ПРЕДПРИЯТИЯХ СФЕРЫ УСЛУГ	124
Насиров Дилшод Фархадович, Казакбаева Динара, Максетбаева Гулпаршин	
ВЕЛИКОЕ УСКОРЕНИЕ: КОНВЕРГЕНЦИЯ ИИ И БЛОКЧЕЙНА КАК НОВАЯ ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПАРАДИГМА 2026 ГОДА.....	129
Насиров Дилшод Фархадович, Синько Юлианна Викторовна, Шамшетова Жамила Муса кызы	
KORXONANING IQTISODIY SALONIYATINI BAHOLASH KO'RSATKICHLARI	134
Turg'unpulatov Ziyovuddin Alijon o'g'li, Odilov Xamidillo Mahmudjon o'g'li	
РОЛЬ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГИЙ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПРОЗРАЧНОСТИ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ	139
Дилмуродов Журабек Улугбек угли, Белалова Гузаль Анваровна	
OPERATSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH.....	144
Nasrullayev Omonulloxon Nodirjon o'g'li, X.M. Odilov	
HAVO IFLOSLANISHI VA YASHIL TABIAT YOMONLASHUVI NATIJASIDA SOG'LIQNI SAQLASH XARAJATLARINING OSHISHI: IQTISODIY TAHLILI	150
Sotvoldiyeva Rayxona Abdurasul qizi, Odilov Xamidillo	
TIJORAT BANKLARIDA PUL MABLAG'LARI HARAKATI VA LIKVIDLIK TAHLILI	155
Foziljonova Niholaxon Fayoz qizi, X.M.Odilov	

TIJORAT BANKLARIDA PUL MABLAG'LARI HARAKATI VA LIKVIDLIK TAHLILI

Foziljonova Niholaxon Fayoz qizi

Namangan davlat universiteti talabasi

Email: niholakhon06@gmail.com

ORCID: [0009-0002-9264-6724](https://orcid.org/0009-0002-9264-6724)

Ilmiy rahbar:

X.M.Odilov

Namangan davlat universiteti katta o'qituvchisi, PhD

Annotatsiya: O'zbekiston bank tizimi so'nggi yillarda jadal o'sdi. Ammo qisqa muddatli depozitlar hisobidan uzoq muddatli kreditlarni moliyalashtirish banklar uchun doimiy likvidlik xavfini keltiradi. Xo'sh, banklar bu xavfni qanday boshqaradi va ularning ko'rsatkichlari xalqaro standartlarga qanchalik mos keladi? Maqolada 2020–2025-yillardagi statistik ma'lumotlar asosida O'zbekiston tijorat banklarida pul oqimlari va likvidlik tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, banklar likvidlik buferlarini keskin oshirgan — yuqori likvidli aktivlar 4,4 barobar ko'paygan. LCR 195,7% va NSFR 116,0% bilan Basel III talablaridan ancha yuqori ko'rsatkichlarga erishilgan. Asosiy muammo — muddatlar nomutanosibligi — saqlanib qolgan bo'lsa-da, banklar uni banklararo bozor, repo operatsiyalari va likvid aktivlar orqali samarali yumshatib kelmoqda. Rivojlangan mamlakatlar banklaridan farqli ravishda, O'zbekiston banklari hali ham asosan depozit-kredit modeliga tayanadi. Maqolada ulgurji moliyalashtirish, kapital bozoridan foydalanish va aktiv-passivlarni boshqarishni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, likvidlik, LCR, NSFR, muddatlar nomutanosibligi, depozit-kredit modeli, ulgurji moliyalashtirish.

Abstract: Uzbekistan's banking system has grown rapidly in recent years. Yet financing long-term loans with short-term deposits creates an inherent liquidity risk. How do banks manage this risk, and how do their indicators measure up against international standards? This article analyzes cash flows and liquidity in Uzbekistan's commercial banks using statistical data from 2020 to 2025. The findings reveal that banks have significantly strengthened their liquidity buffers – high-quality liquid assets increased 4.4 times. The Liquidity Coverage Ratio (LCR) reached 195.7%, and the Net Stable Funding Ratio (NSFR) stood at 116.0%, both well above Basel III requirements. The maturity mismatch issue persists, but banks effectively mitigate it through the interbank market, repo operations, and liquid asset holdings. Unlike banks in developed economies, Uzbekistan's banks still rely primarily on the deposit-credit model. The article offers practical recommendations on developing wholesale funding, leveraging capital markets, and improving asset-liability management.

Key words: commercial banks, liquidity, LCR, NSFR, maturity mismatch, deposit-loan model, wholesale funding.

Аннотация: Банковская система Узбекистана стремительно растёт. Однако финансирование долгосрочных кредитов за счёт краткосрочных депозитов создаёт постоянный риск ликвидности. Как банки управляют этим риском и насколько их показатели соответствуют международным стандартам? В статье на основе статистических данных за 2020–2025 годы анализируются денежные потоки и ликвидность коммерческих банков Узбекистана. Результаты показывают, что банки значительно увеличили буферы ликвидности – высоколиквидные активы выросли в 4,4 раза. LCR достиг 195,7%, NSFR – 116,0%, что существенно выше требований Базеля III. Проблема несбалансированности сроков погашения сохраняется, но банки эффективно смягчают её с помощью межбанковского рынка, операций репо и портфеля ликвидных активов. В отличие от банков развитых стран, узбекские банки по-прежнему опираются преимущественно на депозитно-кредитную модель. В статье предложены практические рекомендации по развитию оптового финансирования, использованию рынка капитала и совершенствованию управления активами и пассивами.

Ключевые слова: коммерческие банки, ликвидность, LCR, NSFR, несоответствие сроков погашения, модель депозит-кредит, оптовое финансирование.

KIRISH

Tijorat banklari iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik funksiyasini bajarib, jamiyatdagi vaqtincha bo'sh pul mablag'larini jamlaydi va ularni iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltiradi. Bank faoliyatining o'ziga xos xususiyati — qisqa muddatli majburiyatlar (depozitlar) hisobidan uzoq muddatli aktivlarni (kreditlar) moliyalashtirish — likvidlik riskining doimiy mavjudligini keltirib chiqaradi. Likvidlik, ya'ni bankning o'z majburiyatlarini o'z vaqtida va to'liq bajarish qobiliyati, bank barqarorligining asosiy mezonlaridan biridir. 2007–2009-yillardagi global moliyaviy inqiroz bank likvidligini boshqarishdagi zaifliklar butun moliyaviy tizimga qanday halokatli ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ko'rsatdi. Inqirozdan so'ng Bank for International Settlements (BIS) qoshidagi Bazel qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan Basel III standartlari banklarning likvidlik riskini boshqarishga qat'iy talablarni joriy etdi. Xususan, Liquidity Coverage Ratio (LCR) — 30 kunlik stress sharoitida yuqori sifatli likvid aktivlarning sof pul chiqimlarini qoplash qobiliyati, hamda Net Stable Funding Ratio (NSFR) — uzoq muddatli aktivlarning barqaror moliyalashtirish manbalari bilan qoplanish darajasi minimal 100% darajada belgilandi.

O'zbekiston bank tizimi so'nggi yillarda jadal rivojlanib, 2025-yil yakuniga ko'ra, tijorat banklarining jami aktivlari 615,8 trln so'm, kredit portfeli 451,6 trln so'm, depozitlar hajmi esa 221,3 trln so'mni tashkil etdi. Banklar asosan an'anaviy depozit-kredit modeli asosida faoliyat yuritadi, ya'ni resurslarning asosiy qismini depozitlar tashkil qiladi va ularning katta qismi kreditlarga yo'naltiriladi. Bu model banklarning daromadlilikini ta'minlasa-da, depozitlarning qisqa muddatli (3–12 oy), kreditlarning esa uzoq muddatli (5–20 yil) ekanligi sababli muddatlar nomutanosibligi (maturity mismatch) muammosini keltirib chiqaradi.

Tadqiqotning maqsadi va ilmiy ahamiyati. Ushbu tadqiqot O'zbekiston tijorat banklarida pul mablag'lari harakati va likvidlik darajasini 2020–2025-yillar dinamikasida tahlil qilish, so'nggi yillarda erishilgan natijalarni Basel III talablari va xalqaro tajriba bilan solishtirish hamda likvidlikni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqotda Markaziy bankning rasmiy statistik ma'lumotlari, European Banking Authority (EBA), Bank for International Settlements (BIS) hisobotlari va alohida banklar (CaixaBank) moliyaviy hisobotlaridan foydalanilgan bo'lib, dinamik va qiyosiy tahlil, statistik ma'lumotlarni jadvashtirish va vizualizatsiya qilish usullari qo'llanilgan. Maqolada O'zbekiston bank tizimining 6 yillik likvidlik dinamikasi (2020–2025) batafsil tahlil qilinadi, LCR va NSFR ko'rsatkichlarining Basel III talablariga muvofiqligi baholanadi, muddatlar nomutanosibligi muammosi miqdoriy jihatdan tahlil qilinadi va xalqaro taqqoslash orqali O'zbekiston bank tizimining likvidlik barqarorligi bo'yicha pozitsiyasi aniqlanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida pul mablag'lari harakati va likvidlikni boshqarish masalalari moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning asosiy omillaridan biri sifatida iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Ushbu yo'nalishda Frederic S. Mishkin bank tizimining likvidligi va pul-kredit siyosati o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni asoslab, banklar likvidligi markaziy bank siyosati orqali tartibga solinadigan muhim makroiqtisodiy instrument ekanligini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotlarida likvidlik yetishmovchiligi bank inqirozlarining asosiy sabablaridan biri sifatida ko'riladi.

Bank likvidligini boshqarish mexanizmlari Timothy W. Koch va S. Scott MacDonald tomonidan chuqur tahlil qilingan bo'lib, ular bank aktivlari va passivlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash likvidlikni ta'minlashning asosiy sharti ekanligini ko'rsatadi. Ularning ilmiy ishlanmalarida likvid aktivlar ulushi, depozitlar barqarorligi va qisqa muddatli majburiyatlar tuzilmasi likvidlik darajasini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlar sifatida baholanadi.

Shuningdek, Douglas W. Diamond va Philip H. Dybvig tomonidan ishlab chiqilgan model bank likvidligi muammolarini nazariy jihatdan asoslab beradi. Ular 1983-yilda bank yugurishi (bank run) fenomenini tushuntirib, likvidlik riskining tizimli xususiyatga ega ekanligini isbotlagan. Ushbu yondashuv banklar faoliyatida ishonch omilining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Likvidlik riskini boshqarish va nazorat qilish masalalari xalqaro tashkilotlar tomonidan ham keng o'rganilgan. Xususan, Basel Committee on Banking Supervision tomonidan ishlab chiqilgan Bazel III standartlari banklar uchun likvidlik ko'rsatkichlarini, jumladan LCR (Liquidity Coverage Ratio) va NSFR (Net Stable Funding Ratio) kabi me'yorlarni joriy etishni nazarda tutadi. Ushbu talablar banklarning qisqa va uzoq muddatli likvidligini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, global moliyaviy inqirozdan keyin joriy etilgan muhim tartibga solish chorasi hisoblanadi.

Pul mablag'lari harakatini tahlil qilish masalalariga Peter S. Rose va Sylvia C. Hudgins o'z tadqiqotlarida alohida e'tibor qaratgan. Ularning fikricha, banklarda pul oqimlarini samarali boshqarish likvidlikni ta'minlash bilan birga foydalilikni oshirishga ham xizmat qiladi. Bank balansidagi pul oqimlarining tarkibiy tahlili orqali aktivlarning likvidligi, kredit portfeli sifati va depozitlar oqimining barqarorligi aniqlanadi.

Mahalliy olimlardan Sh. Z. Abdullayeva bank tizimida likvidlikni boshqarishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganib, tijorat banklarida likvidlikni ta'minlashda aktiv va passivlarni samarali boshqarish, likvid zaxiralarni shakllantirish hamda risklarni diversifikatsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi. Uning ilmiy ishlanmalarida O'zbekiston bank tizimi sharoitida likvidlikni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.

Shu bilan birga, International Monetary Fund va World Bank tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda bank likvidligi moliyaviy barqarorlikning asosiy komponenti sifatida baholanib, rivojlanayotgan mamlakatlarda bank tizimi likvidligini mustahkamlash uchun institutsional islohotlar, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va moliyaviy infratuzilmani rivojlantirish zarurligi qayd etiladi.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida pul mablag'lari harakati va likvidlikni boshqarish masalalari kompleks yondashuvni talab etadi. Bunda makroiqtisodiy omillar, bank ichki siyosati va xalqaro standartlar o'zaro uyg'un holda amal qilgandagina bank tizimining barqaror faoliyati ta'minlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bu tadqiqot O'zbekiston tijorat banklarida pul mablag'lari harakati va likvidlik darajasini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, tadqiqotning asosiy uslubiy yondashuvi statistik ma'lumotlarni dinamik va qiyosiy tahlil qilishga asoslangan. Tahlil 2020–2025-yillarni qamrab olgan 6 yillik davrni o'z ichiga oladi. Ushbu davr pandemiya (2020), uning iqtisodiy oqibatlari va tiklanish jarayonini (2021–2023), hamda barqaror o'sish davrini (2024–2025) qamrab olgani sababli bank tizimining likvidlikka oid uzoq muddatli tendensiyalarini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqotda ishlatilgan asosiy ko'rsatkichlar bank likvidligini baholashning eng muhim mezonlari hisoblanadi: yuqori likvidli aktivlar hajmi va ularning jami aktivlardagi ulushi, Liquidity Coverage Ratio (LCR) — 30 kunlik stress sharoitida yuqori sifatli likvid aktivlarning sof pul chiqimlarini qoplash qobiliyati, Net Stable Funding Ratio (NSFR) — uzoq muddatli aktivlarning barqaror moliyalashtirish manbalari bilan qoplanish darajasi. Ushbu ko'rsatkichlar Basel III standartlarida banklar uchun majburiy me'yor sifatida belgilangan va ularning minimal talabi 100%ni tashkil etadi.

Ma'lumotlar manbai sifatida birinchi navbatda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2020–2025-yillardagi statistik byulletenlari (xususan, 5.1.4–5.1.5-jadvallar) tanlandi. Ushbu manba bank tizimi bo'yicha likvidlik ko'rsatkichlarining oylik va yillik dinamikasini o'z ichiga oladi va tadqiqotning empirik asosini tashkil etadi. 2025-yil dekabr holatiga oid yakuniy ma'lumotlar Markaziy bankning rasmiy veb-saytida e'lon qilingan statistik ma'lumotlardan olindi.

Xalqaro taqqoslash uchun quyidagi ishonchli manbalardan foydalanildi: European Banking Authority (EBA) tomonidan e'lon qilingan Risk Dashboard (2025-yil 3-chorak) — Yevropa Ittifoqi banklari uchun o'rtacha LCR ko'rsatkichi 160,7 %ni tashkil etgan; Bank for International Settlements (BIS) tomonidan chop etilgan Basel III Monitoring Report (2024-yil dekabr) — yirik xalqaro banklar (Group 1) uchun o'rtacha LCR 134,8 %ni tashkil etgan; CaixaBankning 2025-yil 2-chorak moliyaviy hisoboti — bankning LCR ko'rsatkichi 217 % darajasida qayd etilgan. Tanlangan ushbu manbalarning barchasi rasmiy, ochiq va xalqaro moliya amaliyotida tan olingan bo'lib, ularning ishonchligi yuqori.

Tahlil jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi: dinamik tahlil — 6 yillik davrda yuqori likvidli aktivlar, LCR va NSFR ko'rsatkichlarining o'zgarishini aniqlash uchun; qiyosiy tahlil — O'zbekiston bank tizimining likvidlik ko'rsatkichlarini Yevropa Ittifoqi va yirik xalqaro banklar bilan solishtirish uchun; tarkibiy tahlil — aktivlar tarkibida likvid aktivlarning ulushi va kreditlarning muddatlar bo'yicha taqsimlanishini baholash uchun. Statistik ma'lumotlar jadvashtirilib, grafik va diagrammalar orqali vizualizatsiya qilindi. Muddatlar nomutanosibligi (maturity mismatch) muammosi kreditlar va depozitlarning muddatlar bo'yicha tarkibini solishtirish orqali miqdoriy jihatdan tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalarining ishonchligi bir necha omillar bilan ta'minlangan: birinchidan, barcha asosiy ma'lumotlar rasmiy davlat va xalqaro tashkilotlarning ochiq statistik hisobotlaridan olingan; ikkinchidan, tahlil qilinayotgan davr 6 yilni (2020–2025) qamrab olgani sababli qisqa muddatli tebranishlar emas, balki barqaror tendensiyalarni aniqlash imkonini berdi; uchinchidan, LCR va NSFR kabi ko'rsatkichlar Basel III standartlariga muvofiq hisoblanadi va ularning me'yor bilan solishtirilishi orqali bank tizimining me'yoriy talablarga muvofiqligi aniq baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu bo'limda O'zbekiston tijorat banklarida pul mablag'lari harakati va likvidlik darajasi 2020–2025-yillar dinamikasida tahlil qilinadi. Tahlil uch bosqichda amalga oshiriladi: birinchidan, likvidlik ko'rsatkichlarining olti yillik dinamikasi (yuqori likvidli aktivlar, ularning jami aktivlardagi ulushi, LCR va NSFR) o'rganiladi; ikkinchidan, muddatlar nomutanosibligi (maturity mismatch) muammosi miqdoriy jihatdan baholanadi; uchinchidan, O'zbekiston bank tizimining likvidlik ko'rsatkichlari xalqaro tajriba bilan taqqoslanadi. O'zbekiston bank tizimining likvidlik holatini baholash uchun, avvalo, yuqori likvidli aktivlar hajmi va ularning jami aktivlardagi ulushi, shuningdek, LCR va NSFR ko'rsatkichlarining olti yillik dinamikasi tahlil qilindi. Quyidagi 1-jadvalda ushbu ko'rsatkichlarning 2020–2025-yillardagi o'zgarishlari keltirilgan (1-jadval).

Yil	Yuqori likvidli aktivlar (mlrd.so'm)	Yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlarga nisbati	LCR (%)	NSFR (%)
2020	33045.9	10.8	201.3	108.8
2021	55095.7	14.5	161.2	112.7
2022	89899.3	18.7	204.6	115.5
2023	87759.6	15.1	171.4	112
2024	108725.6	15.6	171.2	113.2
2025	146407.8	17.8	195.7	116

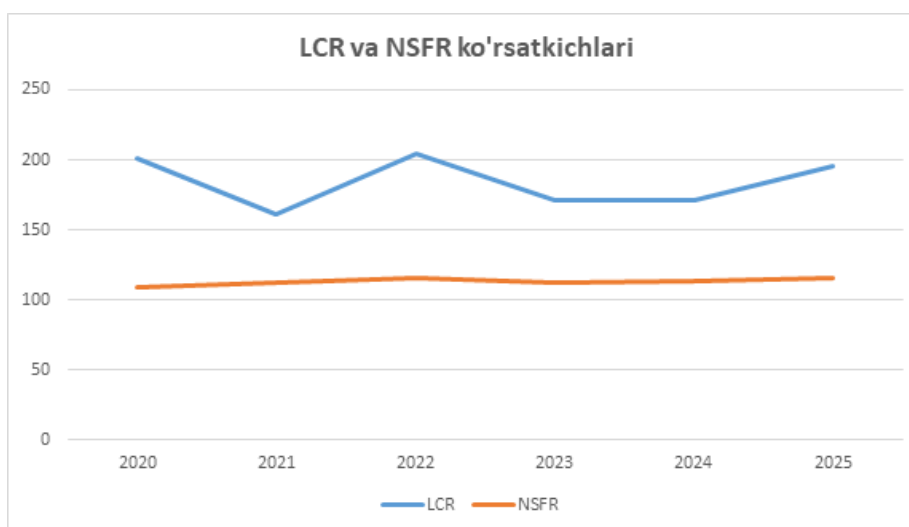
1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, yuqori likvidli aktivlar hajmi tahlil qilinayotgan olti yil ichida 33,0 trillion so'mdan 146,4 trillion so'mga yetib, 4,4 barobarga o'sgan. Eng yuqori o'sish sur'atlari 2021–2022-yillarga to'g'ri keladi: 2021-yilda 67 foizga (22 049,8 mlrd so'mga), 2022-yilda esa 63 foizga (34 803,6 mlrd so'mga) ko'paygan. Pandemiya davridagi bu o'sish banklarning likvidlik buferlarini kuchaytirish siyosati bilan izohlanadi. 2023-yilda qisqa muddatli pasayish kuzatilgan (87,8 trln so'm), ammo 2024–2025-yillarda o'sish tendensiyasi tiklanib, ikki yil ichida jami 37 682,2 mlrd so'm yangi likvid zaxira shakllantirilgan.

Yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlarga nisbati 2020-yilda 10,8 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda 18,7 foizgacha ko'tarilgan. Bu bank aktivlari tarkibida likvid aktivlar ulushi sezilarli darajada oshganligini ko'rsatadi. 2023–2024-yillarda ko'rsatkich 15 foiz atrofida barqarorlashgan, 2025-yilda esa 17,8 foizga yetgan. Demak, 2025-yil yakuniga kelib banklar o'z aktivlarining qariyb 18 foizini eng likvid shaklda saqlagan.

Likvidlikni qoplash koeffitsienti (LCR) — banklarning 30 kunlik stress sharoitida majburiyatlarini qoplash qobiliyati — Basel III talabiga ko'ra kamida 100 foiz bo'lishi kerak. O'zbekiston bank tizimida LCR barcha yillarda ushbu talabdan sezilarli darajada yuqori bo'lgan. 2020-yilda 201,3 foiz, 2021-yilda 161,2 foiz, 2022-yilda 204,6 foiz, 2023-yilda 171,4 foiz, 2024-yilda 171,2 foiz, 2025-yilda esa 195,7 foizni tashkil etgan. LCRning olti yillik o'rtacha qiymati 184,3 foizni tashkil etadi. Ushbu ko'rsatkichlar shuni anglatadiki, agar 30 kun davomida depozitlarning katta qismi qaytarib olinsa ham, banklar o'z majburiyatlarini bajarish uchun talab qilingan pulning deyarli ikki barobariga ega.

Sof barqaror moliyalashtirish koeffitsienti (NSFR) — banklarning uzoq muddatli aktivlari barqaror moliyalashtirish manbalari bilan qoplanish darajasi — ham Basel III bo'yicha kamida 100 foiz bo'lishi talab etiladi. Tahlil qilinayotgan davrda NSFR 2020-yilda 108,8 foiz, 2021-yilda 112,7 foiz, 2022-yilda 115,5 foiz, 2023-yilda 112,0 foiz, 2024-yilda 113,2 foiz va 2025-yilda 116,0 foizni tashkil etgan. Ko'rsatkich nafaqat minimal talabdan yuqori, balki barqaror o'sish tendensiyasiga ega. 2025-yildagi 116,0 foiz banklarning uzoq muddatli aktivlari hajmidan 16 foizga ko'proq barqaror moliyalashtirish manbasiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Quyidagi 1-diagrammada LCR va NSFR ko'rsatkichlarining 2020–2025-yillardagi dinamikasi birgalikda aks ettirilgan (1-rasm).

1-rasm. LCR va NSFR ko'rsatkichlari²

1 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistik byulleten. – 2020-2025 yillar. – 40-50-betlar (5.1.4-5.1.5-jadvallar).

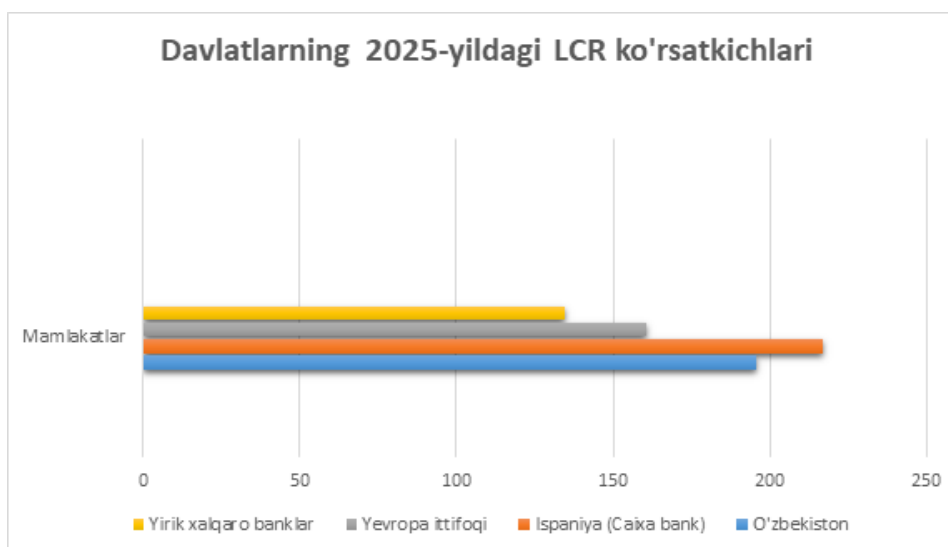
2 Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2020-2025 statistik byulleten, 40-50-betlar(5.1.4 -5.1.5-jadvallar) ga asosan muallif tomonidan tuzilgan

Rasmda LCRning 2021-yilda pasayishi, 2022-yilda keskin o'sishi, so'ngra barqarorlashgani, 2025-yilda esa yana o'sishga o'tgani yaqqol ko'rinadi. NSFR esa butun davr davomida barqaror o'sib, 2025-yilda eng yuqori darajaga yetgan. Ushbu dinamika banklarning pandemiya davrida likvidlikni haddan tashqari oshirgani, keyingi yillarda esa bu darajani barqaror saqlab qolganini, shu bilan birga uzoq muddatli barqarorlikni tobora mustahkamlab borayotganini ko'rsatadi.

Bank faoliyatining tabiatidan kelib chiqadigan asosiy muammolardan biri – muddatlar nomutanosibligi. Ya'ni banklar qisqa muddatli depozitlarni jalb qilib, o'sha pullarni uzoq muddatli kreditlarga joylashtiradi. O'zbekiston bank tizimida ushbu nomutanosiblikni miqdoriy jihatdan baholash uchun kreditlar va depozitlarning muddatlar bo'yicha tarkibi tahlil qilindi. 2023-yil sentabr holatiga ko'ra, jami kreditlarning 87,7 foizi (390,1 trillion so'm) uzoq muddatli (3–20 yil), atigi 12,3 foizi (54,6 trillion so'm) qisqa muddatli (1 yilgacha) bo'lgan. Aksincha, depozitlarning asosiy qismi talab qilib olinguncha yoki 3–12 oy muddatga jalb qilingan. Ushbu tuzilma banklarning likvidlik riskiga nisbatan zaifligini oshiradi. Masalan, ipoteka krediti 15–20 yilga beriladi, biroq bank uni moliyalashtirgan depozitlar 6–12 oylik bo'lishi mumkin. Agar depozit muddati tugaganda omonatchilar o'z pullarini qaytarib olsa va bank yangi depozit jalb qila olmasa, likvidlik tanqisligi yuzaga keladi. O'zbekiston banklari ushbu riskni boshqarish uchun bir necha mexanizmdan foydalanadi. Birinchidan, ular o'z balanslarida sezilarli miqdorda yuqori likvid aktivlar – naqd pul va davlat qimmatli qog'ozlarini saqlaydi. 2025-yil yakunida bu aktivlar hajmi 146,4 trillion so'mga yetdi, bu depozitlarning o'zgarishiga nisbatan kuchli bufer vazifasini o'taydi. Ikkinchidan, banklararo kredit bozori orqali bir-biriga qisqa muddatli mablag' beradi. Uchinchidan, zarurat tug'ilganda Markaziy bankning qayta moliyalashtirish vositalariga, xususan, repo operatsiyalariga murojaat qiladi. Repo – banklarning davlat qimmatli qog'ozlarini vaqtincha sotish va kelishilgan muddatda qaytarib sotib olish sharti bilan qisqa muddatli likvidlik olish mexanizmi. Ushbu mexanizmlar tizimli ravishda ishlagani uchun banklar muddatlar nomutanosibligiga qaramay, likvidlikni barqaror ushlab turmoqda.

O'zbekiston bank tizimining likvidlik darajasini xalqaro miqyosda baholash uchun 2024–2025-yillar uchun ishonchli manbalardan olingan LCR ko'rsatkichlari taqqoslandi. Quyidagi 2-diagrammada ushbu taqqoslash natijalari keltirilgan (2-rasm).

2-rasm. Xalqaro LCR ko'rsatkichlari taqqoslash³

Rasmda ko'rsatilgan LCR qiymatlari bir qarashda O'zbekiston bank tizimining Yevropa Ittifoqi va yirik xalqaro banklardan yuqori ekanini ko'rsatadi. Biroq bu ko'rsatkichlarni faqat raqam sifatida solishtirish yetarli emas. Asosiy masala – bu ko'rsatkichlar qanday moliyaviy model asosida shakllanganligi va har bir modelning o'ziga xos risklari bilan bog'liq.

O'zbekiston bank tizimi an'anaviy depozit-kredit modeli asosida ishlaydi. Bunda resurslarning asosiy qismini aholi va korxonalarining depozitlari tashkil qiladi. Ushbu modelning afzalligi – depozitlar nisbatan barqaror va prognoz qilinadigan manba hisoblanadi. Shu sababli O'zbekiston banklari LCR bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarga erisha olgan. Biroq bu modelning o'ziga xos xavfi – depozitlarning katta qismi qisqa muddatli bo'lib, ularning o'zgarishiga nisbatan sezgirlikdir. 2023-yil sentabr holatiga ko'ra, kreditlarning 87,7 foizi uzoq

³ Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari; European Banking Authority, Risk Dashboard Q3 2025 ; Bank for International Settlements, Basel III Monitoring Report, December 2024; CaixaBank Financial Report Q2 2025 asosida muallif tomonidan tuzilgan.

muddatli, depozitlarning asosiy qismi esa qisqa muddatli bo'lgan. Bu tuzilma banklarni depozitlar oqimining to'satdan o'zgarishiga zaif qiladi.

Yevropa Ittifoqi va yirik xalqaro banklar esa ulgurji moliyalashtirish (wholesale funding) modeliga asoslanadi. Ular depozitlar bilan bir qatorda obligatsiyalar chiqarish, banklararo kreditlar, repo operatsiyalari, subordinatsiyalangan qarzarlar va xalqaro moliya bozorlaridan keng foydalanadi. European Central Bank ma'lumotlariga ko'ra, Yevropa banklarida ulgurji moliyalashtirish ulushi 75% dan oshadi, shundan repo operatsiyalari 28% ni, garovsiz ulgurji qarzarlar 18,3% ni tashkil etadi. Ushbu model banklarga moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, muddatlar tuzilmasini moslashtirish va turli valyutalarda resurs jalb qilish imkonini beradi. Biroq bu modelning o'ziga xos xavfi – global moliyaviy inqirozlar davrida ulgurji bozorlarning “muzlab qolishi” mumkinligidir. 2008-yilgi inqiroz aynan shu zaiflikni ko'rsatgan edi.

Alohida bank sifatida ko'rsatilgan Ispaniyaning CaixaBank banki LCR bo'yicha 217 foiz bilan eng yuqori ko'rsatkichga ega. Bu bank o'zining konservativ likvidlik siyosati bilan ajralib turadi. Uning balansida yuqori sifatli likvid aktivlar ulushi juda yuqori. Ammo bu alohida bank misoli – tizimli o'rtacha ko'rsatkich emas.

Xalqaro taqqoslashdan olinadigan asosiy xulosa quyidagicha: O'zbekiston bank tizimi depozit-kredit modeli doirasida LCR bo'yicha yuqori ko'rsatkichlarga erishgan. Bu banklarning likvidlikni boshqarish siyosati ehtiyotkor ekanini ko'rsatadi. Biroq Yevropa banklari kabi rivojlangan tizimlar moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, muddatlar tuzilmasini moslashtirish va global bozorlardan foydalanish bo'yicha ancha ilg'or tajribaga ega. O'zbekiston banklari uchun bu tajriba – xususan, kapital bozorini rivojlantirish, repo operatsiyalari va banklararo kredit bozorida faolroq foydalanish, obligatsiyalar chiqarish amaliyotini kengaytirish – muhim o'rganish manbai bo'lishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston tijorat banklarida pul mablag'lari harakati va likvidlik darajasi 2020–2025-yillar dinamikasida tahlil qilindi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ushbu olti yil ichida bank tizimining likvidlik ko'rsatkichlari sezilarli darajada mustahkamlangan. Yuqori likvidli aktivlar hajmi 4,4 barobar o'sib, 146,4 trillion so'mga yetgan. LCR 2025-yilda 195,7 foizni tashkil etib, Basel III talabidagi 100 foizlik me'yordan deyarli ikki baravar yuqori bo'lgan. NSFR esa 108,8 foizdan 116,0 foizga ko'tarilib, uzoq muddatli barqarorlikning mustahkamlanganini ko'rsatgan.

Bu ko'rsatkichlar bank tizimining qisqa muddatli likvidlik shoklariga bardosh bera olishini va uzoq muddatli aktivlarni barqaror manbalar bilan moliyalashtirish darajasi ortib borayotganini tasdiqlaydi. Bank tizimida asosiy muammo – muddatlar nomutanosibligi (maturity mismatch) saqlanib qolmoqda. Kreditlarning 87,7 foizi uzoq muddatli bo'lsa, depozitlarning asosiy qismi qisqa muddatli (3–12 oy) hisoblanadi. Banklar ushbu riskni banklararo bozor, Markaziy bankning repo operatsiyalari va likvid aktivlar portfeli orqali boshqarib kelmoqda.

Xalqaro taqqoslash esa asosiy farq moliyalashtirish modellarida ekanini ko'rsatadi. O'zbekiston depozit-kredit modeliga tayanadi, Yevropa va yirik xalqaro banklar esa ulgurji moliyalashtirish (wholesale funding) – obligatsiyalar, banklararo kreditlar, repo va xalqaro bozorlar orqali resurslarni diversifikatsiya qiladi. Bu model 2008-yilgi inqirozda zaif tomonlarini ko'rsatgan bo'lsa-da, bugungi kunda rivojlangan tizimlar risklarni boshqarish bo'yicha sezilarli tajriba to'plagan.

O'zbekiston bank tizimi depozit-kredit modeli doirasida likvidlikni boshqarishda ijobiy natijalarga erishgan. Biroq moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, kapital bozorida faolroq foydalanish va muddatlar tuzilmasini moslashtirish bo'yicha rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rganish muhim. Obligatsiyalar chiqarish amaliyotini kengaytirish, banklararo kredit bozori va repo operatsiyalari hajmini oshirish banklarning depozitlarga bog'liqligini kamaytiradi. Aktiv-passivlarni boshqarish (ALM) tizimini takomillashtirish, stress-testlarni muntazam o'tkazish va trezyer tizimlarini avtomatlashtirish likvidlik riskini boshqarish samaradorligini oshiradi.

Markaziy bank tomonidan tizimli ahamiyatga ega banklarning likvidlik riskiga alohida e'tibor qaratish va yuqori sifatli likvid aktivlar (HQLA) tarkibini kengaytirish bo'yicha me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish ham muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Umuman olganda, O'zbekiston bank tizimi so'nggi olti yil ichida likvidlikni boshqarish bo'yicha sezilarli yutuqlarga erishdi. Basel III talablarining qat'iy bajarilishi, LCR va NSFR ko'rsatkichlarining barqaror yuqori darajada saqlanishi banklarning qisqa va uzoq muddatli likvidlik xatarlariga nisbatan mustahkam ekanini ko'rsatadi. Biroq depozit-kredit modelining cheklovlari va muddatlar nomutanosibligi muammosi bank tizimi oldida turgan asosiy vazifalar bo'lib qolmoqda. Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish va xalqaro tajribani o'rganish orqali ushbu muammolarni yumshatish bank tizimining iqtisodiyotdagi vositachilik rolini yanada samarali bajarishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 05.11.2019 yildagi “Banklar va bank faoliyati to'g'risida”gi Qonuni // <https://lex.uz/docs/-4581969>
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 2015-yil 13-avgustdagi “Tijorat banklarining likvidligini boshqarishga qo'yiladigan talablar to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida”gi 2709 ro'yxat raqamli qarori // <https://lex.uz/docs/-2720359>

3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Statistik byulleten. – 2020–2025-yillar. – 40–50-betlar (5.1.4–5.1.5-jadvallar). [Elektron resurs]. URL: <https://cbu.uz/uz/statistics/>
4. Abdullayeva Sh.Z. Bank ishi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019. – 400 b.
5. Raximov M.Y. Moliyaviy tahlil. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 350 b.
6. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools. – Bank for International Settlements, 2013. – 45 p.
7. Bank for International Settlements. Basel III Monitoring Report. – December 2024. – 32 p. [Elektron resurs]. URL: <https://www.bis.org/bcbs/>
8. European Banking Authority. Risk Dashboard. – Q3 2025. – 24 p. [Elektron resurs]. URL: <https://www.eba.europa.eu/risk-analysis-and-data/risk-dashboard>
9. CaixaBank. Financial Report Q2 2025. – Barcelona, 2025. – 45 p. [Elektron resurs]. URL: <https://www.caixabank.com/>
10. European Central Bank. Financial Stability Review. – November 2024. – 56 p. [Elektron resurs]. URL: <https://www.ecb.europa.eu/>
11. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – 12th ed. – Pearson Education, 2019. – 720 p.
12. Rose P.S., Hudgins S.C. Commercial Bank Management. – 9th ed. – McGraw-Hill Education, 2013. – 672 p.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>